

דפים י – יא

יג. מה הדין בנדרים דלהלן?

- א. 'לחולין שאוכל לך'; 'לחולין לא אוכל לך'.
- ב. 'חולין / החולין / כחולין – שאוכל לך / שלא אוכל לך'.
- ג. 'לקרבן לא אוכל לך'.
- ד. 'לא כשר / לא דכי / טהור – שאוכל לך'.
- ה. לשונות 'טמא' 'נותר' 'פיגול' בנדר.
- ו. 'כאימרא' 'כדירים' 'כעצים' 'כאשים' 'כמזבח' 'כהיכל' 'כירושלם'. וכן נדר באחד מכל משמשי המזבח.
- ז. אמר 'ירושלם' בלא כ'.

א. תנן, האומר 'לחולין שאוכל לך' – אסור. ופירושו בגמרא שהוא כאומר לא חולין יהא מה שאוכל לך אלא קרבן, ומשנתנו כרבי יהודה ולא כרבי מאיר הסובר שאין אומרים 'מכלל לאו אתה שומע הן'. 'לחולין לא אוכל לך' – בברייתא שנו שמותר. לפי הסבר אחד בגמרא תלוי הדבר בשני תנאים אליבא דרבי מאיר, שלדעת תנא אחד (בברייתא ד'לקרבן' כפירוש רבי אבא) – אסור, כי דבריו מתפרשים לא חולין יהא לפיכך לא אוכל לך. ולפי הסבר רב אשי מה ששנו מותר – כשאמר 'לחולין' אבל 'לחולין' אסור (אפילו לרבי מאיר, כי משמעו לא חולין יהא לפיכך לא אוכל לך. ורק כשאומר 'לחולין שאוכל לך' מותר לר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן כנ"ל. ר"ן ורא"ש).

א. כן מבואר בר"ן וברשב"א ובריטב"א, שמדובר במשנה ב'לחולין' (בפתח). ואילו מרש"י משמע שמדובר במשנה שאמר 'לא חולין' ונקטה הגמרא בתחילה שתלוי הדבר במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה ולר"מ לא אסור אלא אם אמר 'לא חולין אלא קרבן'. ואולם לפי תנא דברייתא 'לא חולין' לדברי הכל משמעו 'קרבן' ואסור. ולפי פירושו נראה שלרב אשי כשאמר 'לחולין', אפילו בפתח – אין משמעו קרבן לכולי עלמא (וכן דעת ר"ת).

ובפירוש הרא"ש מבואר ש'לא חולין' לדברי הכל אסור (וכ"מ ברי"ף ובהלכות הרמב"ן), ומשנתנו ב'לחולין' (בפתח). ולדברי רב אשי (וכן משמע בסוגיא להלן יג. ע"ש בפ"י הרא"ש), מודה רבי מאיר ב'לחולין שאוכל לך' שאסור ואין זה בכלל 'מכלל לאו אי אתה שומע הן' [וכן נקט התור"ם], וכתב שהגמרא חזרה בה מהנחתה הראשונה על פי דברי הברייתא. ומשנתנו קיימת אף לרבי מאיר].

וכן נקטו התוס', ולדבריהם אפילו ב'לחולין לא אוכל לך' מותר לרב אשי אליבא דר"מ.
ב. יש גורסים בברייתא 'לחלין' ומפרשים על חלות תודה. ונחלקו שתי הברייתות אליבא דר"מ ב'לחלין לא אוכל לך' האם אסור מפני שהוא כאומר לא יהא כחלות תודה מה שלא אוכל לך, הא מה שאוכל יהא כחלות האסורות, או אין אומרים כן ומותר. ולרב אשי ב'לחלין' אסור וב'לחלין' מותר. ולפי גירסה זו, כשאמר 'לחלין שאוכל לך' אסור ו'לחלין שאוכל לך' – מותר (ר"ן). והיינו לרב אשי, אבל לפי מה שדייקו ממשנתנו דלא כר"מ נראה לכאורה שלר"מ אף בזה אסור. וצ"ע.
ג. הלכה כרבי יהודה וכסתם משנתנו שאומרים 'מכלל לאו אתה שומע הן' הלכך 'לחולין שאוכל לך' אסור (רמב"ן ר"ן וריטב"א. ועראב"ד הל' נדרים א, כ).

ולרבי יהודה, כשאמר 'לחולין שלא אוכל לך' בין בפתח בין בשוא – אסור (עפ"י רשב"א). ודעת הרמב"ן והריטב"א שבפתח מותר, שכן משמע לא חולין יהא מה שלא אוכל לך, הא מאכלך יהא קרבן. וכן כשאמר 'לא חולין לא אוכל לך'. ואין כן דעת הרמב"ם (א, יט).

ב. שנו בברייתא: 'חולין' / 'החולין' / 'כחולין', בין 'שאוכל לך' בין 'שלא אוכל לך' – מותר. והעמידוהו כרבי מאיר, אבל לרבי יהודה אם אמר 'שלא אוכל לך' – אסור, שמשמעו הוא מה שאני אוכל ממך לא יהא כחולין אלא כקרבן.

וכן פסקו הרמב"ן והריטב"א. וכן דעת הר"ן, כרבי יהודה שאין צריך תנאי כפול כנ"ל. ואילו הרמב"ם (א, כ) פסק להתיר (ועראב"ד).

ג. שנו בברייתא 'לקרבן לא אוכל לך' – רבי מאיר אסור. ופירש רבי אבא: נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. לפי הסבר אחד בגמרא אפילו כשאומר 'לקרבן' (בפתח) אסור (שמפרשים דבריו באופן שיחול הנדר. ע"ן). ולפי רב אשי דוקא אם אמר 'לקרבן' (בשוא) אסור אבל 'לקרבן' – מותר. וכן משמע בסוגיות אלה (יג. טז. ויש גורסים 'לא קרבן' – דוקא אז מותר. ע"ן יג וש"ר).

א. אף על פי שפירש אחר כך כוונתו שדעתו היתה מה שלא אוכל לך יהא אסור, סובר רבי מאיר שאינו נאמן לפרש, אלא אם פירש כן מתחילה שכך היה לבי (תורי"ד יח:).

ב. כתב הרשב"א שלרבי יהודה 'לקרבן לא אוכל לך' אסור. ומשמע מתוך דבריו שבין בפתח בין בשוא לר"י אסור. ואילו מדברי הרמב"ן והריטב"א (וכ"מ בתוס' יג: וע' גם בר"ן טז רע"א) מבואר שבשוא מותר, שמפרשים דבריו לקרבן יהא מה שלא אוכל לך – הא מה שאוכל יהא כחולין. עוד פירש הרשב"א שב'קרבן לא אוכל לך' מותר (כדלהלן), שמשמעות דבריו במצות קרבן לא אוכל לך וכסבור שהוא כמוציא שבועה מפיו [כעין שהיו רגילים בביטוי 'העבודה' כשבועה. ריטב"א] ואינו כן – הלכך מותר. וכן מבואר מדברי הרמב"ם (א, יט).

ד. 'לא כשר' (מה שאוכל לך), ו'לא דכי / טהור' – אסור.

א. הר"ן כתב שגורסים בפתחות הלמ"ד: 'לכשר' 'לדכי'. וכ"כ הריטב"א.

ב. הר"ן נקט שאם אמר 'טהור' – לא אמר כלום, וכן דייק ברמב"ם (וכ"מ ברי"ף שג"ס 'לא טהור'). ואילו בריטב"א מבואר שגם בזה מתפרשים דבריו כקרבן טהור. וכן נראה מפירושו הרא"ש.

ה. נדר ב'טמא' 'נותר' ו'פיגול' – אסור (אף בלא כ' הדמיון, כי שמם מורה על איסור, ואיסורם בדבר הנדור. ואף 'טמא' שאסור בתרומה והרי תרומה דבר האסור היא, הואיל ואפשר לפרש דבריו בקדשים – סתם נדרים להחמיר. ע"ן).

יש סוברים ש'נותר' הואיל והוא שם דבר ולא שם פעולה, לרבי יהודה אינו אסור אלא אם אמר 'כנותר' (דעה זו הובאה ברשב"א. ונשאר בצריך תלמוד).

ו. (הרי עלי'. רש"י) 'כאימרא' / 'כדירים' / 'כעצים' / 'כאשים' / 'כמזבח' / 'כהיכל' / 'כירושלים'; נדר באחד מכל משמשי המזבח (כגון: 'הרי הם עלי כיעים, כמזרקות, כמזולגות'. רמב"ם א, יד), אף על פי שלא הזכיר 'קרבן' – הרי זה נדר בקרבן (כאומר בקרבנות שבירושלים, וכן בשאר (ע"ן וכ"ה בירושלמי). וי"מ לפי שחומת ירושלים נבנית ממעות שירי הלשכה שנתקדשו. ערש"י ורא"ש ועוד). רבי יהודה אומר: האומר 'ירושלים' לא אמר כלום.

ז. 'כירושלים' – במשנה משמע שאפילו רבי יהודה אסור. ואילו בברייתא אמר רבי יהודה: לא אמר כלום. ואמרו בגמרא ששני תנאים הם שנחלקו אליבא דרבי יהודה.

התורי"ד פירש שלפי האמת משנתנו כרבי מאיר ולפיכך אין צריך לדחוק תרי תנאי אליבא דרבי יהודה, אלא רבי יהודה מתיר ב'כירושלים' לכל הדעות, ומה ששנו במשנה 'האומר ירושלם לא אמר כלום' הכוונה ל'כירושלים' כפי שאמר תנא קמא].

דפים יא – יב

יד. המתפיס נדרו בדבר שהיה נדור מתחילה ולא עתה – האם מתפיס בעיקרו או במצבו הנוכחי? מהן הנפקות והמבוארות בסוגיא?

רבי בר חמא נסתפק בדבר, האם אדם מתפיס בעיקרו או בהתר העכשוי, כגון שמונה לפניו בשר שלמים לאחר זריקת דמים, ואמר על בשר חולין 'זה כזה'; האם מתפיס בעיקרו כלומר במצב הראשוני שקודם זריקת הדם שהיה אסור לכל מחמת הנדר, או שמא מתפיס בהתר של עכשיו. ורצה רבא לפשוט שמתפיס בעיקרו, ורב הונא בר' נתן דחה. ושוב רצו להוכיח שתי הוכחות שבעיקר הוא מתפיס, ודחו. ורצו לתלות במחלוקת תנאים, ודחו.

[אם מתפיס בפירוש במצב הנוכחי – ודאי מותר, כגון שאמר 'כבשר שלמים לאחר זריקת דמים' (גמרא). וכן האומר 'כחמני כהנים' אעפ"י שקודם שבאו לידי כהן הם אסורים – מותר, שמסתמא משמע שכבר באו לידי כהן. עפ"י משנה להלן יח: ופהרא"ש ומאירי. וע"ש תוס'].

התפיס על חזה ושוק של שלמים; יש מתירים מפני שאיסורם לזרים על ידי התורה ולא מחמת הנדר, ודעת המאירי לאסור מפני שמחמת הנדר בא האיסור.

נפקותות נוספות המבוארות בסוגיא; –

התפיס (בבשר) נותר ובפיגול של כל הקרבנות מלבד עולה, שהואיל ואין נותר ופיגול אלא לאחר זריקת הדם והיא כבר התירה את האיסור שמחמת הנדר, הלכך אם נוקטים בהתר הוא מתפיס, אין זו התפסה בדבר הנדור אלא בדבר האסור, ואם מעיקרו מתפיס – הרי זו התפסה בדבר הנדור [אבל בעולה, מעולם לא התירה הזריקה את בשרה הלכך אסור. ואין אומרים כוונתו להתפיס ב'איסור נותר' ואינו אסור].

א. כתבו התוס' שאף ב'נותר' סתם, אין תולים בנותר של עולה להחמיר.

ב. בפיוגול, כתבו ראשונים שבכל אופן אסור מאחר והזריקה מעולם לא הוציאתו מידי האיסור הראשון שהרי נתפגל (עפ"י רש"י ותוס'), וכן הזכיר הר"ן דעה זו. ואולם בפירוש הרא"ש נראה שיצא הובה מידי מעילה בזריקה. וע' במעילה ד דעות שונות בענין זה).

אסר על עצמו בשר ויין כיום שמת בו אביו וכד', כגון שעומד עתה באותו יום ואומר יום זה עלי כיום פלוני (אעפ"י שלא פירש 'אסור עלי' (רמב"ן). ונקב באותו תאריך שמת בו אביו. עתוס' ור"ן), והיה נדור באותו יום פעם אחת בשנה אחרת; אם מעיקרו מתפיס – אסור, ואם לאו – מותר, שהרי כמה שנים מאז היה מותר באותו תאריך [אכן אם היה נדור מאז ואילך בכל שנה – ודאי אסור].

א. הר"ן כתב שמציין את יום השבוע ואת מקומו בחודש, כגון יום אחד בשבת ראשון של ניסן.

וכתבו התוס' שלא בדוקא נקט 'אחד בשבוע' אלא הדבר תלוי בכך וכך לחודש.

ובפירוש הרא"ש נראה שמתייחס בנדרו רק ליום השבוע שבו מת אביו, שאומר 'אכילת בשר עלי כאחד בשבת' (וע' גם במאירי).

ב. ברמב"ם (נדרים ג, ה) נראה שמפרש כפשט הלשון שנדר 'כיום שמת בו אביו' ובאותו יום שמת אסר עצמו מבשר, הלכך אף אם בשנים אחרות היה מותר, מפרשים דבריו על עיקרו של יום, הוא היום שאסר על עצמו (ובכך מתישבת קושית הלח"מ. והחידוש הוא שאף זה שאסר רק לו, בכלל 'דבר הנדור' כמוש"כ הראשונים להלן. עפ"י חרושי חת"ס).